

"Lžeš. Lžeš tak hnusně a nepřírozně, že jsem z toho vystřízlivěl".

Alexandr Grin

V Právu lidu 4/85 byl uveřejněn článek Ivana Svitáka Šmejď z andrgraundu. Nejprve z něho ocituji předposlední odstavec:

"Za sebe mohu jen říci, že jsem věřil a stále věřím v hodnoty socialismu, demokracie, osobnosti, humanismu, racionalismu, Evropy, vědy a umění, tedy v pravý opak hodnot nihilismu, anarchismu, sexismu, destrukce, drog a debilního antikomunismu, jenž dnes sálá z exilového andrgraundu jako parafašistické květy nové pravice, "bojující s bolševikem" koprolálií slov, fekáliemi nové imaginace, životním stylem uvědomělých narkomanů a názory ortodoxních parazitů. Jen bezpáteřný, to jest liberární vrtichvost v nich může vidět budoucnost a naději národa. Ač mi není dvacet, chce se mi z nich zvracet".

Byl jsem velice potěšen, když se mi článek dostal do ruky. Protože z Ivana Svitáka se mi chce zvracet už mnoho let /studoval jsem na filosofické fakultě v době, kdy on tam učil/, ale jaksi jsem nikdy neměl přímý důvod zabývat se jím. Teď se ovšem otřel o underground /Sviták píše andrgraund - k jeho posunům v terminologii a transkripci později/, což je hnutí blízké mému srdci, sám jsem se podílel na jeho formování v Cechách. Přestože mě například Karel Havelka z Vídně nabádal, abych na Svitákův článek nereagoval - "nech to na někom, kdo nás nezná" - nedá mi to. A přestože mi ten, kdo mě s článkem seznámil, říkal: "Neměl bys to psát ad hominem", protože zná moje mínění o Svitákovi, ujistil jsem ho, že to ad hominem musí být. Protože Sviták s neuvěřitelnou nestoudností staví před mladou generaci svůj obraz, z kterého bych rád odstranil jeho retuše. Je mi líto, že Svitákovy knihy patří dnes mezi libri prohibiti - daly by se z nich citovat lepší ukázky než ty, které uvedu. Náš režim prokazuje Svitákovi vskutku milosrdnou službu, když jeho knihy zayřel do trezorů. Naštěstí lze v knihovně vyhledat alespon některé články.

Úvodem citované Svitákovo vyznání je pro něho tak důležité, že je nelenil téměř doslova zopakovat v anketě Lenky Procházkové /Obrys 3/85/ jako odpověď na otázku: "Co jste dělal a v co jste věřil, když Vám bylo dvacet?" Zmíněnému místu tam předcházejí ještě tyto dvě věty:

"Dvacet mi bylo 10. října 1945 a téhož dne jsem vstoupil do Čs. sociální demokracie, protože jsem si přečetl program této strany, Marxe, Trockého a

věřil jsem, že spojení demokracie a socialismu je přesně to, co je nezbytné pro Evropu a tehdejší Československo. Věřím tomu dodnes a liberální vrtichvosti a stalinští sekýráři jsou mi stejně nesnesitelní jako před čtyřiceti lety".

V tomto ostrém a rafinovaném střihu se úplně vytratila Svitákova komunistická minulost. Vstoupil do čs. sociální demokracie a zřejmě, jak nám citát imputuje, přesvědčeným sociálním demokratem zůstal. V tom případě si ovšem sral do vlastního hnízda, když říká ve stati Jak vést ateistickou propagandu /Osvětová práce 12/1955, str. 190/:

"Boj s náboženstvím je podle této automatické teorie zastaralou a zbytečnou věcí, i když je veden z pozice marxismu - leninismu. To je však hrubý omyl, je to křísení praxe sociáldemokratických stran II. internacionály, je to důkaz theoretické slabosti a nemožnosti hlasatelů těchto názorů".

Tehdy už zřejmě Ivan Sviták sociálním demokratem nebyl - přesně podle návodu z Havlovy Zahradní slavnosti: aby jím mohl zase být, musel jím tenkrát tak trochu nebýt - dneska už zase sociálním demokratem je?

Stručně k Svitákovu vyznání v co věřil a věří. Mimo jiné v hodnoty socialismu a Evropy. Je pozoruhodné, že v tyto hodnoty nevěří v socialistické části Evropy, ale ve Spojených státech. Buď si Ivan Sviták opět sere do vlastního hnízda, anebo je ve Spojených státech z masochismu. Jak jinak si vyložit jeho nestoudný výrok ze stati Devátá vlna /Proměny 1985, 22/4, str. 2/, v níž polemizuje s Václavem Havlem: "... ačkoli jsem si svůj osmiletý žalář odseděl jen v Kalifornské státní univerzitě a ne v ostravských dolech". Že Ivan Sviták kouše ruku, která ho krmí, mě překvapuje - v padesátých letech to nedělal, jak si za chvíli ukážeme. Srovnání prebendy na "imperialistické" univerzitě s lágrem reálného socialismu si nedovedu vysvětlit jinak než naprostým rozpadem mravních měřítek.

Sviták rovněž vyznává, že věří v hodnoty humanismu. Jaký humanismus to u Svitáka může být? Snad to ozřejmí citát z článku Některé příčiny zaostávání teorie /rozuměj marx-leninské, pozn. M./, publikovaném v Literárních novinách 16/1956, str. 5:

"Je nedůsledné, že se nedosáhlo vyšší techniky Artis magna combinatoriae středověkého scholastika Raymonda Lulla, který sestrojil jakýsi ideologický kolovrátek, jímž kombinoval křesťanská dogmata tak, že k nalezení pravdy stačilo zatočit klikou. Na tomto místě je třeba vděčně vzpomenout příkladu mohamedánů, kteří ho za to ukamenovali".

Co jsou liberární vrtichvosti, není mi docela jasné, pouzr z toho vyvozují, že pečlivě tajená komunistická minulost není Svitákovi zdaleka jen minulostí. Dobře ho zformovala, prosákla jeho slovníkem a zcela vrostla do jeho myšlení. K podstatě komunistické techniky diskuse patří jak bezobsažné nadávky, tak překrucování pojmenování. Jako se neříká

"inteligent", ale "inteligentčik", tak Sviták neříká hippies, ale hipiřové píše andrgraund - překrucováním názvu se čtenáři současně podsouvá devalvace pojmu, o němž se píše. V souvislosti s Václavem Havlem se již stal okřídleným výraz "milionářský synek" z reálně socialistických periodik; do stejného pytle patří, když v polemice s Havlem mluví Sviták o rodičích, kteří "si integritu už kvůli dětem nemohou dovolit, protože nemají dolarové konto v Tuzexu". Je to ubohé a nízké, navíc Svitákovi uniká, že Havel si svoji integritu uchoval jak v dobách, kdy začínal od piky a kdy konto neměl, tak dlouhá léta ve vězení /tam jsou čtyři roky opravdu dlouhá léta/, kde není nikomu sebetučnější konto nic platné.

Takže: ať už jsou liberální vrtichvosti cokoliv, nechme je stranou. Ale Ivanovi Svitákovi jsou stejně nesnesitelní jako před čtyřiceti lety i stalinští sekyráři. Možná, že skutečně byli Svitákovi nesnesitelní před čtyřiceti lety, to jest v roce 1945. Jak to bylo o deset let později, Sviták neříká; nebyl snad tehdy nesnesitelný sám sobě? Podíváme se na několik citací ze Svitákových statí té doby. S lítostí myslím na trezory našich knihoven, ale tohle snad bude stačit:

V již zmínované stati Jak vést ateistickou propagandu říká Sviták na str. 191:

"Propaganda ateismu se musí stát součástí přednáškových akcí, neoddělitelnou součástí celkové propagace vědeckého světového názoru. Není a nebude žádnou zvláštní mimořádnou kampaní, nemá nic společného s rozpoutáním kulturního boje, není žádnou novou linií strany v poměru k náboženství, je jen nezbytností, kterou přinesl vyšší stupeň ideologické práce. Úkol vyvracení přežitků je nerozlučně spjat s upevněním vědeckého světového názoru v myslích lidí. Je proto úkolem dlouhodobým, úkolem, který bude znát ještě socialistická společnost po řadu desetiletí své cesty ke komunismu. Jen trpělivá, soustavná, cílevědomá přesvědčovací práce povede k cíli".

V článku Okresní výbor strany v Kyjově cílevědomě řídí ateistickou výchovu /Naše pravda 135/1959, str. 2/ čteme:

"Náboženská ideologie je na Kyjovsku vážnou překážkou při plnění hospodářských, politických a zejména ideově výchovných úkolů strany v kulturní revoluci. Proto okresní výbor strany věnuje v poslední době značnou pozornost vědeckoateistické propagaci a staví ji na významné místo".

"Po zhodnocení dosavadních zkušeností dospěli komunisté na Kyjovsku k závěru, že je třeba vnést do propagace vědeckého světového názoru soustavnost a upevnit vliv vědeckého nazírání především mezi členy strany. Především oni se musí stát aktivními agitátory při vysvětlování škodlivosti náboženských představ. Je také nutné, aby se část členů konečně vyrovnala s kolísavým a nedůsledným postojem vůči náboženské výchově vlastních dětí".

Dneska mluví Světák o "nevidané a hrůzné militarizaci totalitní diktatury Sovětského svazu" /Devátá vlna, str. 10/; v roce 1956 vytýkal ve stati Změny ve společenské úloze náboženských ideologií /Filosofický časopis 1956/3, str. 330/ katolickým intelektuálům:

"Otevřené útoky proti komunismu a socialismu se střídaly se zastřenými jedovatostmi vůči SSSR, honosné obhajoby svobody a demokracie s hrozbami otročským státem".

Ostatně ještě tři citace z téže stati. Na str. 328 - 329:

"Změny, jež prodělaly církevní organizace, mají své meze. Uspokojovat se faktem, že dnes nemohou provádět protistátní činnost a vidět v nich proto pomocníky socialistické přestavby společnosti, je názor krátkozraký. Církevní organizace, zvláště katolická církev, se dovedla přizpůsobit v XIX. století takovým společenským změnám, na příklad francouzské revoluci a vývoji kapitalismu, že osvícenci XVIII. století by žasli. Křesťanství se dovede přizpůsobit novým okolnostem a církev si dnes hledají své místo v socialismu. Jestliže někdo pozoruje tento proces se zalíbením nad rostoucí loyality církví a pln budovatelské pýchy nad kvetoucím náboženským životem, pak by neměl zapomenout na poučení historie. Církev zůstává potencionálním spojencem reakce, zůstává nositeli ideologie, která jediná je ve světovém měřítku vážnou světonázorovou koncepcí, schopnou být protivníkem vědeckého socialismu, zůstává pozůstatkem staré nadstavby. Ignorovat tato fakta znamená přecenovat hloubku změn v církevních organizacích, domnívat se, že tyto změny ruší samu podstatu církevních organizací a ideologií, zvětšovat v politice přítomnou chvíli. Nejsou-li církevní orgány buržoasní reakce, jsou přece jednou z překážek rozvoje reakčních sil a idejí".

Na straně 329 - 330:

"Specificky náboženským opiem je právě koncentrace zájmů člověka na vlastní vnitřní život, antihumanistické podstaty náboženství, jež přenáší smysl lidského života mimo konkrétní lidský život. Přestat hodnotit náboženství jako opium lidu by znamenalo zaměnit bojové heslo dělnické třídy k sjednocení a změně světa za prastarý pokřik "spaste duši".

A na str. 334:

"Klademe-li si otázku, jak se odrazila válka a poválečná domácí situace mezi pravičovými katolíky-intelektuály, musíme odpovědět, že nijak, že se ničemu nenaučili a neztratili žádnou ze svých chyb. Věrně pokračovali ve stopách předmnichovských poměrů a ponořeni do dogmatické drámy a subjektivistického

prokletí odmítli vzít na vědomí poválečnou skutečnost, což ještě nikdy v dějinách nezůstalo bez trestu. Obrátili-li se oni zády k lidové demokracii, sami sebe odsoudili".

Nu, teď se k lidové demokracii obrátil zády i Ivan Sviták, týž, který prorokoval ve stati K některým otázkám metod historického materialismu /Filosofický časopis 4/1955, str. 374/:

"Tryská-li veliká energie tam, kde je veliký cíl, jak bylo kdysi řečeno, pak v lidově demokratické ČSR má historický materialismus předpoklady k mohutnému rozmachu. Rozvinout tuto energii v reálnou sílu vědecké teorie - to je samozřejmá povinnost našich filosofů vůči budování socialismu a obraně míru".

Když už je řeč o obraně míru - pěkně se posunul vztah Ivana Svitáka i k mírovému hnutí. V Deváté vlně /str. 7 - 8/ píše:

"Pod podobnými hesly se konají miliónové demonstrace zelených pacifistů, kteří jsou desorientovaní, když jim nepřekáží 250 zbrusu nových sovětských SS střel, zaměřených na evropská velkoměsta, ale jsou ochotní k násilným akcím proti zatím neozbrojeným základnám zbraní, jež je mají bránit. Nad mírou této desorientace v základních věcech pravdy o dějinách mi naskakuje husí až husákova kůže".

Roku 1956 to viděl Sviták jinak:

"Mírové hnutí je opravdu takovým demokratickým úkolem, který spojuje komunistické strany s jinými hnutími a uskutečňuje v mezinárodním měřítku svazek mezi komunisty a nekomunisty na základě demokratických úkolů, jež nejsou jen cílem komunistických stran, ale cílem a zájmem všech lidí" /Zaběny ve společenské úloze ..., str. 339/

Zkrátka: ať už Ivan Sviták tvrdí cokoliv, je vždycky up to date. Ale samy dějiny se mu vysmívají a dělají mu naschvály. V Deváté vlně na str. 4 Sviták kárá ekology:

"To už moderní ekologové nechápou, odsuzující masovými demonstracemi nejen atomové zbraně, ale i atomové elektrárny, které zatím nezabily ani živáčka". Je to publikováno rok před černobylskou tragédií; samozřejmě, že Sviták nemůže být vševědoucí. Ale nepotvrdila černobylská havárie, že pravdu měli spíš ti ekologové včetně Václava Havla /s jehož koncepcí "přirozeného světa" Sviták polemizuje/ než Sviták?

Ještě k těm citacím z padesátých let. Víím, že to může vypadat jako rány pod pás. Je řada lidí, kterých si vážím, a z jejichž díla padesátých let by se daly rovněž vybrat citáty, nad nimiž by se museli červenat. Ale je podstatný rozdíl v tom, jestli někdo svoji minulost nazře jako zhoubnou a vyvodí z toho důsledky, nebo když o ní zbaběle mlčí, či se dokonce vydává za věčného demokrata a bojovníka za humanistické ideály.

U šmejdu z andrgraudu Sviták napsal:

"Četba autorů undergroundu, těchto dětí ráje, nás nenechává na pochybách, že sama prestiž vzdělaného člověka zmizela, že vědění samo jim nestojí ani za kroužkovanou dvanáctku, že v Československu vzala snad každá duchovní elita za své a ztratila své prerogativy před stupiditou konzumu, zboží a orgasmů".

Skoro se vnučuje podezření, že tady duchovní elita vzala za své, když emigroval Sviták. Ale k věci. Sviták dává rovnítko mezi autory undergroundu a děti ráje. Ovšem děti ráje nejsou totéž co underground. Na jiném místě /v rozhovoru s Petruškou Šustrovou/ je označují za sub-sub kulturu. Děti ráje jsou produktem doby, sociologickým jevem, na jehož existenci Pelc jako první upozornil s šokující pronikavostí. Český underground je dnes už poměrně široký kulturní proud s rozsáhlou produkcí hudebních skupin a básníků nejráznější kvality, od svébytných uměleckých děl až po amatérské pokusy nevalné úrovně. Paušální označení autoři undergroundu je k ničemu, když se nemluví o autorech konkrétně.

Sviták ovšem jmenuje jednoho autora a jedno periodikum: Jana Pelce a revui Paternoster. Jak je skoupý v konkrétních poukazech, slovník má bohatý. O nás - undergroundu - mluví jako o "autorech vulgárností". Je pravda, že tam, kde řekneme prostě hovno, má Sviták širší rejstřík: píše o exkrementech, koproláliích, fekáliích a produktech pro kanalizaci. Má v zásobě i další výrazy - všechny, stejně jako předchozí, charakterizují produkci undergroundu: snět, lavina sprostoty a špíny, stupidita, absence kultury, plevel, zapšklý produkt, šmejď, střevní plyny, nadýmání autorů, kanalizační závada, zápach, naprostá sprostota, proud vulgárnosti. Věčná škoda, že Sviták nezástal na pražské filosofické fakultě. Mohl psát místo Vítězslava Ržoučka nebo spolu s ním posudek na undergroundový časopis Vokno, za který jsme šli do vězení /Sviták v té době odpykával svůj žalář na Kalifornské státní univerzitě/. Slovník mají se Ržoučkem stejný, myšlení také. Je pěkné, jak underground soustředil v současné situaci zájem zdárnivě antagonistických myslitelů. Ve shodě se na nás vrhají humanisté z obou stran rozděleného světa, aby nás obvinili z nihilismu, cynismu a parazitismu.

O co Svitákovi jde, je obtížné zjistit. Tvrdí: "nejde mi o literaturu", "jde mi o skutečnost samu, ne o její obraz v písemnictví, jde mi o hrůzu úspěšné sovětizace, jež vane z tohoto šmejdu". Jde-li mu opravdu o skutečnost samu, která je nepochybně hrůzná, proč označuje za šmejď literaturu, která tuto skutečnost odhalila? Podle stejné formule by mohl nazývat autory detektivek vrahy. - A proč nazývá úspěšnou sovětizaci hrůzou, když byl kdysi jedním z jejích průkopníků? Snad by se měl spíš radovat z ovoce svého díla. Jedním z předpokladů situace, ve které dneska jsme, a která zplodila děti ráje, je nade vše pochybnost ztráta víry a náboženského citění. Ne náhodou jsem vybral ze Svitákova díla citace o ateistické propagandě. Jestli Svitáka děsí děti ráje, jsou to i jeho děti.

Sviták píše:

"Kdyby nadýmání autorů andrgraundu Paternosteru bylo omezeno na pět set neprodejných výtisků, jež velkoryse podporuje Nadace Charty 77 ..."

Pokud vím, všichni z redakční rady Paternosteru jsou signatáři Charty 77 /s výjimkou Kanaďana Wilsona/, nemluvě ani o tom, že stovky lidí z undergroundu jsou rovněž signatáři Charty 77. Co tedy Svitákovi tak vadí na tom, že Nadace Charty 77 podporuje revui, kterou vydávají i čtou její signatáři? Ivan Sviták signatářem Charty 77 není, neměl by si tedy dělat zbytečné starosti, co se děje s jejím fondem.

"Ve společnosti Václava Havla a Ludvíka Vaculíka, vedle chartistů, dřívějších reformistů a věřících křesťanů /jsou také nevěřící křesťané? - pozn. M./ se ztratí pár narkomanů a jejich marginální existence, ačkoli jsou to právě oni, kdo vystupují jako představitelé české kontrakultury":

Když proti tzv. slušným chartistům - Havlovi, Vaculíkovi, reformistům i křesťanům - postavil Sviták nás, narkomany marginálních existencí, v dojemné shodě opakuje taktiku našeho estéblishmentu. Havlovi a Vaculíkovi říkají u výsledků: jak jste se mohli spojit s takovou chátrou? Nám říkají: vy to myslíte poctivě, ale oni - Havel, Hájek a podobní - vás zneužívají, využívají a dělají si svou politiku.

Pobyt v zámoří zřejmě Ivanu Svitákovi vůbec zkreslil pohled na situaci u nás. Mechanicky srovnává americkou "kontrakulturu" s českým undergroundem. Když jde o rakety SS, vytýká, západním zeleným desorientaci. Ale když jde o policejní zátky proti undergroundu, nezdá se mu zdejší totalita tolik totalitní:

"Když se v Kalifornii na rokovém koncertě servou hipířové s policajty, je to bezvýznamná událost. Když se však stane totéž v Budějovicích, je z toho mezník v dějinách druhé kultury...".

V Českých Budějovicích se nikdo s policajty nerval - to by dopadlo tragicky, Sviták neví, že to tady nejde. V Českých Budějovicích pouze policajti bili lidi, kteří se bránit nemohou a nesmějí. Od Svitáka je to srovnání stejně duchaplné jako srovnání ostravského lágru s kalifornskou univerzitou. Sviták mluví v souvislosti s undergroundem o "míře sprostoty, jež je mu nepřijatelná". Trochu to odporuje tomu, co tvrdí na jiném místě - "že mě nešokuje vulgární slovník či sexuální scény, a že nevolám na děti ráje cenzuru, abych jim zkazil radost z pornografie ..." - ale proč hledat u Svitáka konsekventní myšlení.

Když přečtu jeho článek, neubráním se pocitu, že má chorobnou zálibu v exkrementech, jak on to nazývá. Vyvolává dojem, jako by podmínkou autenticity undergroundové literatury bylo psaní o hovnech. Já považuju za podstatu undergroundu něco docela jiného. Něco, co v současné době nejsme schopni ještě ani zdaleka docenit. To, že se nastupující básníci a hudebníci již ani nepokoušejí o realizaci v oficiální kulturní sféře, je fakt historického významu. Nečekají, až je

do undergroundu zaženou, ale vstupují do něj přímo. Nastupuje v poválečném období první generace, která tvoří bez autocenzury, bez otevřených zadních vrátek. Jistě, i dřív, v padesátých letech, existovalo tzv. "psaní do šuplíků". To dělali předchůdci undergroundu; Sviták a jemu podobní v té době spoluvytvářeli charakter oficiálního tisku. Ale "samizdat" místo "psaní do šuplíků" - to není jenom změna terminologie, to je obrovský posun. Do "šuplíků" se texty ukrývaly - pravda, s nadějí a touhou dožít se času, kdy se budou moci objevit na světle. Ale dnes se uvědoměle vytváří paralelní kulturní scéna. Nejsme už závislí na blahovůli moci, na jejích "táních", "lidských tvářích" nebo změnách kulturní politiky. Vzali jsme svůj osud do svých rukou /to platí doslova, včetně toho, co za to platíme/. Ve spektru, které se v posledních patnácti letech vytvořilo, patří underground k nepřehlednutelné složce; v mnohém nejradikálnější, a v mnohém k nejnaivnější. Nicméně je to podivuhodně životaschopná odnož současné české kultury. Podivuhodně životaschopná, přestože ohrožená ostrými represemi víc než kterákoli jiná. Underground má pořád status "nechráněných zvířat", abych použil termínu z památného dopisu českých spisovatelů Heinrichu Böllovi. Co píšu tyto řádky, jsou ve vězení nebo na ně čekají Jaroslav Švestka, Eduard Vacek, Heřman Chromý a Vlastimil Marek. Ale tyto zásahy, stejně jako další, které se nepochybně chystají, stěží už českým undergroundem významně otřesou; a ještě méně mu ublíží skuhravé echo Svitákova hlasu ze zámorí.

září 1986

Pozn. autora: Nepřeji si, aby byl tento text publikován bez názvu a motto nebo se změněným názvem.

A. SCHOPENHAUER

/Citát k zamyšlení pro Hornu Pigmenta vybral Čuňas./

Kdo chce, aby jeho úsudek došel víry, v y a l o v j e j v á ž n ě a b e z v á š n ě ! Neboť každá prudkost vzniká z vůle: proto bude úsudek přičten vůli a nikoliv poznání, které je podle své povahy chladné. Poněvadž je totiž v člověku radikální vůle, poznání však je pouze podřadné a zjednané, bude se spíše věřit, že úsudek vznikl z podrážděné vůle, než že by podráždění vůle vyšlo z úsudku.